

עוד על עשרת הדיברות וחלוקתם

מאת

יהודה ת' רדאי

ב"בית מקרא" ד (נט) זיכה ש' הכהן ויינגרטן את הרבים במאמר מקיף על חלוקתם של עשרת הדיברות. הוא דן בו בלמדנות רבה בשאלות הבאות: השייך 'אנוכי' לדיברות, אם הקדמה הוא להם. הראוי לחלק 'לא יהיה לך' לשני דיברות; הראוי לחלק 'לא תחמד' לשניים; ובאיזה אופן התפרסו הדיברות בשני הלוחות. לשם מתן תשובות לשאלות אלו הוא מביא את דעותיהם של פרשנינו הראשונים והאחרונים, את סברותיהם של המפרשים הנוכריים ומזכיר את המערכים של מעתיקים רשונים. בסופו של דיונו מתברר, שהחלוקה המסורתית שלנו היא החלוקה הנכונה, המקורית והמסתברת.

בעוד שמסקנתו זאת נראית מאוד, ראוי אף להוסיף ולהביא לה סימוכין ותימוכין ממקום אחר, שנעלם מעיניו של המלומד, והוא המקום המהימן ביותר דווקא, היינו-התורה עצמה. על החלוקה 5+5 — כלומר לוח, שיש עליו חמישה דברים שבין אדם למקום, ולוח, שיש בו חמישה דברים בין אדם לחברו — כבר עמדו הראשונים, שכן שם שמים נמצא בלוח הראשון ונעדר מן הלוח השני. ואל ייפלא בעיניך, כי 'כבוד' נמצא בלוח הראשון; אין כיבוד אב מן הסתם דבר שבין אדם לחברו. הויקה בין הורים לבנים אינה דומה לויקה בין בנים להורים, ממילא אין כאן יחסים הדדיים בחינת בין שוה לשוה. ועוד, ההורים הם מפרנסיו, מחנכיו, מדריכיו ומגונניו של החניך ומעין כוהניו ונציגיו של ה', עד שיעמוד הוא על דעתו. ובכן, 'כבוד' הייב לעמוד בלוח הראשון.

החלוקה המקורית 5 + 5 מסתברת גם כחלוקה בין חוקים ומשפטים. וחלוקה מאוזנת דווקא, שכן בעיני התורה אין אלה עדיפים על אלה ואף לא אלה על אלה. לפיכך אין גם כל יסוד לחדשים הטוענים, שאין שיווי משקל בין לוח ללוח, כי זה מאריך וזה מקצר, ושיש לראות בדיברות הלוח הראשון תוספות והרחבות. משפטים אינם טעונים הסבר, כי הם מתקבלים על הדעת ממילא ושכרם בצדם; יד אחת רוחצת את רעותה. מה שאין כך בחוקים, כי אינם שכליים אלא 'שמעיים' כלשון הרמב"ם וכי תביעת משמעות אינה מובנת מאליה. על-כן מפורש השכר רק בלוח הראשון: בדיבר ב' ובדיבר ה'. אגב, לא מן הנמנע לתפוס את הכתוב 'למען יאריכו וגו'' כשכר לכל חמשת הדיברות הראשונים גם יחד.

משום כך פותחים הדיברות ב'אנוכי' ומסיימים ב'רעך' ללמדך, שאתה חייב כלפי מעלה וכלפי זולתך. אדרבה, המבנה המאוזן מתבטא גם בזה, ש'אנוכי' כתוב

בדיבר הראשון, בראשון ובשני באמצעו ושרעך' כתוב בדיבר האחרון בסופו ובלפני האחרון באמצעו.

ועוד; שלוש, שיהודי המצווה עליהן 'ייהרג ולא יעבור', עומדים בראש שני הלוחות: ע"ז בראשון ושפ"ד וג"ע בשני, בדירוג נאה.

מעין דירוג מפורש נמצא אף גלום בנוסח עצמו של הדיברות בלוח הראשון:
 דיבר א': 'אנוכי + ה' אלהיך' בראש
 דיבר ב': 'אנוכי + ה' אלהיך' באמצעו
 דיבר ג': 'ה' אלהיך' באמצעו
 דיבר ד': 'ה' אלהיך' באמצעו
 דיבר ה': 'ה' אלהיך' במשפט טפל בסופו.

עד כאן הדיברות, כשהם נקראים 2×5 , זאת אומרת שתי הטיבות בנות חמש. וכבר הזכיר ויינגרטן, שניתן גם לקרוא אותם 5×2 , זאת אומרת חמישה זוגות:

1. 'אנוכי' ו'לא תרצח': קדושת ה' וייחודו לעומת קדושת חיו וייחודו של אדם;
2. 'לא יהיה' ו'לא תנאף': בלעדיות;
3. 'לא תשא' ו'לא תגנב': מעילה;
4. 'זכור' ו'לא תענה': עדות.

כפרט בזוג השני מרמזות הלשונות 'על פני' ו'קנא' ברורות על דברים שבינו לבניה. ומה על הזוג החמישי?

הדיבר 'כבד' האחרון בלוח הראשון מצביע כבר במקצת אל הדיבר הראשון בלוח השני (דברים שבינו אדם לתברו) והדיבר האחרון בלוח השני דומה לראשון בלוח הראשון: שניהם דברים שבהכרת הלב.

לבסוף ייתכן לחלק את הדיברות גם $1 + (3 \times 3)$: אם תפוס את הראשון ככותרת (ולא כ'הקדמה'), תמצא, שיש:
 בשלושה דיברות (ב, ג, ד): יראת ה';
 בשלושה דיברות (ה, ו, ז): יראת האדם;
 בשלושה דיברות (ח, ט, י): יראת נכסי האדם.

מן הדין עוד להעיר הערות נומרולוגיות אחדות. התורה נקטה בעשרה דיברות דווקא לא רק מפני שהעשרת (5 + 5) רשומה בגופו של אדם בשתי כפות ידיו, אלא מפני שלמספר זה קונטאציה אסוציאטיבית אחת בכל מקום שיבוא: המינימום (הלקח המינימאלי: עשר מכות; משך זמן מינימאלי: עשרה דורות; הציבור המינימאלי: עשרה צדיקי סדום; ועוד. שאר המספרים הבאים בדיברות הם שבע (שבעה לאווים, שבעה השובתים בשבת, שבעה האסורים בחמדה) ושתיים עשרה (שתיים עשרה פעמים 'לא', שמונה פעמים שם הויה וארבע פעמים אלהים). מן הנאמר אנו למדים את מהימנותו של הנוסח, את האיזון ואת ההרמוניה שבו, ואת האותנטיות של המסורת שבידינו. הנימוקים שהובאו, בין שיש בהם חידוש, בין שאין בהם, מאוששים את שכתב ויינגרטן ועצמתם בכך, שהם יוצאים לא מפרשנות, אפילו תהא קולעת לאמת ומתחכמת, אלא מהמבנה של הדיברות עצמם ככתבם וכלשונם.